

Irodalmi nyomozás

Cs. Mátyás kerestetik

Úgy kerültem bele ebbe a játékba, mint Pilátus a krédóba. Móra-kutató eddigi életemben soha nem voltam — hacsak úgy nem, hogy a polcokon kutattam könyveit után — és föltehetően nem leszek, de egy hónapja keresem Cs. Mátyást. Azt, akinek a tanyájában íródott az *Ének a búzamezőkről*, illetve annak egy része. Főhőstő, ő a regénybeli Mátyás is. Hol volt ez a tanya? *Sziromszéken*. Hát Sziromszék hol van? Arra kér az irodalomtörténész, jöttömben-mentemben tartsam nyitva a szememet és füleimet, hátha ráakadok valahol.

Ekkora tudományos munkához tudományosan kell fölkeszteni. Első lépés: le kell ülnöm. Azt írta Móra egy levelében, hogy „Domaszék most igazán az irodalomba vonul be.” Kotormány János szerint Csányi Mátyásról van szó, a regény másik nagy alakja Kazi Ferenc, Domaszék Domaszék, melyik része lehetett ennek Sziromszék? A határnyek még csak nem is hasonlítanak hozzá. Últében elkezd motyogni az ember, és azt gondolja, Sziromszék Móra találmánya.

Ekkora teóriával már el lehet indulni. Ha úgy csinálódott a név, rá lehet jönni a nyitjára. Itt van mindjárt a Bába-keresztelné *Móraszék*. Akárki odatehetné irománya végére, hogy Móraszék, ki néve Mórát. Úgy értenék, hogy benne ült a saját székében, és írt. Megvakarhatta a füle tövét, rágyújthatott egy másik szivarra, és gondolhatta, meg kéne fordítani az elejét. Móra helyett Arom vagy Arom. Nem jó, mert nincs semmi értelme, és nem is szép. Elkezdte tologatni ilyenkor a szegény ember a magyarázta szót, lesz belőle *barom*, *karom*, *farom*. Lehet még más is, de egyik se jó. Amíg végigjártassa az abcét minden mássalhangzóját, rájön, egy szó se adódik, amelyik fordított állapotban öt helyettesíthető, de beleszerelmesezik a ritmusába, és csinál belőle magához illőt: *szirom*. Sziromszék. Olyan szépen ki van ez találva, előnt a gyönyörűség.

Lehet akármilyen mutató, meg kéne nézni, van-e benne legalább valami halvány igazság. Bába Jani bácsihoz megyek be, megkérem, forgassa vissza emlékeit egészen a gyerekkorba. Volt-e olyan körtéfa a vidéken, amelyiknek a körtéje csak kirakatká volt jó, enni olyan, mintha vitriolt főztek volna kisütőn. Volt, hogyne lett volna! Kurvakörtének mondták. Hát piros tetejű nagy tanya? Az is volt, valamelyik Szécsió lehetett. Hangya, kocma, kovács? Itt volt egy bokorban, Zöldfánál, a Berta Veszter apja volt a hangyás. Hát a vakdülő, amelyiken Ferenc kiterített az országútra? Majdnem azon állunk.

Ezt a teóriát mostantól kezdve csak az döntheti meg, aki kitalálta. Hol lakhatott Csányi Mátyás? Itt sehol. Se Csányiak, se Mátyások nem voltak. Hát Kazi? Olyan sincsen, nem is volt. Biciklire ültem, táltam meg néhány kocsmat, hangyát és kovácsmühelyt, vakdülő pedig anynyi lehet, megszámlálni is fölösleges. Bába Jani bácsi időközben teljesíti a házi feladatot, elolvassa a regényt, és kijelenti, mindenhol lehetett Sziromszék, de itt nem. Ha mindent úgy találta ki Móra, akkor se itt találta ki.

Ne adjuk föl olyan hamar, Kunhalom közel van ide, és ott lakik Csányi Imre. Lehet, hogy Csányinak senki nem ismerte Mátyást, mert szívesebben adnak itt nevet az embernek, mint

megtanulnak az igazit, de egyik Csányi csak tud a másiktól. Ő se tud Mátyást mondani. Szedhetem a sátorfámat, mehetek más vidékre.

A nagy út előtt megint le kell ülni az asztalhoz. Ha a legbágyúbb reklám azt mondja, hogy cipőt a cipőboltban vegyünk, legalább ennyi eszünk nekünk is lehet: Domaszéket Domaszéken keressük! De ne ott, ahol most van, hanem ott, ahol régen volt. A Doma család szikje-székje tájkán. Kazit pedig a Kazi soron! Az a Kazi sor, amelyik a Nyári sornal kezdődik, és az itteniek Feró sornak is mondják. A Feró Ferkót, Ferencet jelent, talán nem éppen Kazi Ferenc van benne az útban?

A múzeumban megkérdetem: hol ásatott Móra Domaszéken? A régész azt mondja, Kazi Ferenc tanyáján. Hol van az a tanya? Senki nem tudja. Annnyira megőrültem a fölvilágosításnak, hálából viszek most két szarmata cserepet, és azt mondom, Sziromszékéről való. A kukoricatáblán találtam.

Egy Kazi Ferencet kerestem, kettőre akadtam néhai változatban. Az egyiket Parti Kazinak hívták, a másikat Ignác Kazinak. Szomszédok voltak, a Lódrító partján laktak. Ezt a tavat mondja az én térképem Domaszéknek. Le is cövekelek a Parti Kazi tanyájában. Sargalovas Kazi Ferkónak is mondták. Matild néni, a felesége, talán még él és Ica lánya is, asszonynevén Tari Lajosné. Ha nem olyan messzire laknának, mindjárt oda futnék, de inkább gyalogolok tovább. Bolt, kocma, kovács? Itt is volt, az út szélén. Álljunk meg, emberek! Zsidó Viktor-ként említik a kocsmáros, és a könyvben is zsidó a kocsmáros. Ekkora véletlen nem lehet. Császár Géza lakja most a régi kocma helyét, ha időm lesz, oda is benézek. A Fogas-tanyába is, mert ott meg a kovács húzta a ráfot a kerekre.

Akit érek a soron, mindenkit megkérdem. A két Kazi Ferenc közül egyik se lett öngyilkos, mint a regényben, más ágon viszont többen végeztek magukkal ebben a családban. A Parti Kazinak kerti szőleje is volt, járt az első háborúban is, és két felesége volt, ahogy írva van, de nem Piros, és nem is Etel. Az első Vas Örzse, a másik Katona Roza. Hát Csányi? Ilyen nem

volt. Tele van hintve viszont a térkép Csóttal. Azt is lehet Cs.-nek rövidíteni, és kettő is lakott a két Kazi mellett. Az egyik tanyájában most is ott a kisház. Nem újság, minden tanyában volt, de ha ennek az ablakán mászott ki Etel, amikor a katonák döngették rá az ajtót, egyenesen Kazi Ferenchez futhatott. A baj csak az, hogy a bejárható emlékezet Csóti Mátyásról se tud. Van ellenben Császár Mátyás. Harmincötben halt meg, elég öreg volt. A felesége tizenvalahány évvel túlélte. Gyermekei: Julianna, István, János, Vince, József, Antal, Veronika és Szilveszter. Egyikük volt az első háborúban, de haza is jött. Ez se stimmel. Ámbár a regény nem szentírás, nem is úgy kell olvasni.

Eddig jutottam irodalmi bócorgásaimban: alig valamennyire. Hitegetem magamat, hogy a környéket eltaláltam, csak föl kell öltöztetni 1927-es ruhába. Arra gondoltam, játszhatnánk literátus Kék fényt is egyszer: az olvasók segítségét kérem. Domaszékieket és onnan elszármazókat leginkább. Lesz fölmenő rokonok előnyben. A Kazi, a Csóti, a Császár és a Csányi családok sarjadékai vegyék elő a regényt, kérjék el a könyvtárból, olvassák el, és szólnak, ha nyomra találnak. Mondom, nem szentírás, Móra költeni is tudott. Egyszer talán az anyakönyvbe is jó lenne belenézni.

És Sziromszék? Ide is illik. A vegyszeres világ előtt a szikes tavak környéke tele volt székfűvirággal. Bába János hívta föl rá a figyelmet. A mai nyelv kamillának mondja, Móra pipitérnek. Itt is van a pipitér a záró üzenetben, olvassuk csak! „De az énekesnek most is megtermi a búzavirágot, a pipitért, a pipacsot, a szarkalábat...” Ahol terítve van a szék (a szik) székfűvirággal, könnyű abból Sziromszéket csinálni. De mi a haszna? Annnyira elferdítette Móra a két család történetét, nem akarta kiszolgáltatni őket, de fontosnak tartotta, hogy utaljon rá valahogy.

Ha a mostani térképre nézek, elnevetem magamat. Mire Domaszék igazán bevonult az irodalomba, átessett Zákányzékre? Az új falvak megalakulása óta a Kazi sor hivatalosan oda tartozik.

Várom a nyomravezetőket.

Horváth Dezső

Hogy a városok otthonok legyenek...

Világszerte szaporodnak a toronyházak, évről évre több a városias település vidéken is, és évről évre zsúfoltabbak, elvisehelhetlenebbek a nagyvárosok.

A második világháború után szinte roham indult a városok felé, a távoli településekről ezrek és ezrek költöztek a városok fejlődött településekre. Ezt a folyamatot azzal magyarázzák a szociográfusok, hogy a város sok minden olyat tudott nyújtani, amit a vidék, a falusias település nem. Választékosabb elhatározást minden téren, a több szórakozást, nagyobb komfortot. Ez volt tehát az elsődleges vonzereje, főleg a fiatalok szemében.

Aztán csakhamar kiderült, hogy a zsúfolt városok nem nyújtottak igazi, meglehetősen odaköltözőknek. A zsúfoltság is olyan méretűvé vált, ami akadályozta az élet megszokott, egészséges ritmusát. Ennek káros kihatásait minden város lakó lelemérte a saját életén. Ekkor következett be, szinte hirtelen, márió holnapra a fordulat, a reakció ellenreakciója: megkezdődött a visszaköltözés vidékre. És ezzel kapcsolatban merült fel annak a gondolata, hogy az urbanizációt meg kell, rendszabályozni, hozzáidomítani a lakosság kedvezőbb életviteléhez. Így lett az urbanizáció tudomány, amelynek egyik legfontosabb ága a városrendezés.

Minden esztendőben megemlékeznek a városrendezési és urbanisztikai világnapról. Carlos Maria della Parlera argentin mérnök gondolata volt ez, aki felismerte, hogy milyen nagy jelentősége van a városiasodási folyamatnak az emberiség életében, s milyen szerepet játszik az egészsé-

ges élet szempontjából a városrendezés.

Mert nem mindegy, hogy milyen irányt követ a városépítés, hogy zsúfolt, egészségtelen, napfény nélküli belvárosok jönnék-e létre, vagy terekkel, zöld foltokkal, parkokkal, kerékpárúttal körülvett egészséges városnegyedek létesülnek sok-sok játszótérrel és kapcsolódási lehetőséggel. Ez utóbbi „emberszabású” környezetre feltétlenül szükség van, különben könnyen megbomolhat az ökológiai egyensúly.

A hibák elkerülése végett került a figyelem középpontjába az utóbbi esztendőben az urbanisztika, amely arra keresi a legmegfelelőbb választ, hogy merre kell haladnia a jövő városépítésének? Milyen elvek érvényesüljenek? A CIAM Athén Chartájának megfogalmazása szerint egyenes szabályt nem lehet erre felállítani, mert minden országban más és más elképzelés valósulhat meg; ahány város, annyi megoldás lehetséges. Sok függ a környezettől, az időjárási viszonyoktól, a természeti adottságoktól, víztől, hegyektől, erdőktől. Más a helyzet Japánban és egészen más Angliában. Finnországban például jellegzetesen északi építészeti stílus alakult ki, amely a városok fejlesztésénél számol a természeti adottságokkal és építési elemként használja fel a környezetet.

Milyen irányban halad hazánkban a városrendezés? Azt a legfontosabb feladatot követi, hogy megszűnjön a zsúfoltság érzete, hogy több legyen a levegő, nagyobb a zöldterület, egyszerűen, hogy lakhatóbbá, emberibbé váljanak városaink. A városrendezési és urbanisztikai világnapon minden esztendőben kioszt-

ják hazánkban a Hild-emlékérmetet. Azok kapják ezt, akik munkájuk során nem feledkeztek meg arról, hogy a város ne csak lakást adjon, ne csak tetőt biztosítson a fejünk fölé, de váljék igazi otthonná is.

Nagy és szép feladat életet és melegséget vinni a szürkeségbe, megbontani falak zártágát, fellazítani negyedeket, tereket; hangulatot varázsolni az egyhangúságba.

Az ilyen otthonosság jégeit viseli magán hazánkban sok város történelmi negyede, így például említhetnénk Sopront, Salgótarjánt, Szombathelyt, Zalaegetszegyet, Mátészalkát, Nagykanizsát, és sorolni lehetne hosszan azokat a városokat, amelyek átfarmálásért, otthonosabbá tételért a városrendezést irányító Hild-érmet kaptak. Arra is bizonyították szolgálatukat munkájukkal a ki-tüntetett városrendezők, hogy betonelemekből, előregyártott panelekből nemcsak sivar lakótelepeket lehet építeni, hanem egy kis tördéssel, szépérzékkel olyan tájba illő környezetet lehet teremteni, ahol az emberek otthon érzik magukat.

A másik nagy jelentősége a városrendezésnek, hogy nem hagyja sorsára a régi, értékes épületeket, megfiatalítja a megöregedett városnegyedeket és felfrissíti a történelmi épületegyütteseket. Visszavarázsolja a múltat a maga ragyogó, eredeti építészeti valóságában, de az épületek környezetét már a mához idomítja.

November 8. városrendezési és urbanisztikai világnap, hazánkban a Hild-érmek kiosztásának napja, amelyek azt bizonyítják, hogy újabb magyar városok váltak ezrek és ezrek igazi otthonává.

I. S.

Családi események

hász Klárának Eva Klára, Szabó Lajosnak és Sára Julannának Katalin, Nagy István Lászlónak és Bábosik Otília Mária-nak István, Simon Ferencnek és Szél Erikának Melinda, Abraham Jozsefnak és Otóti Mária-nak Csaba, Krivik Lászlónak és Dunai Mária-nak Zoltán, Ludvig Jánosnak és Berta Gyöngy-nak Andrea, Császár István-nak és Malra Irénnek Péter, Holter Ferencnek és Fábán Katalinnak Zsombor János, Ungi Antal István-nak és Szabó Margit Anná-nak Judit, Hébert Győzőnek és László Katalinnak Andrea Eva, Dobó István-nak és Papp Iloná-nak Katalin Anita, Ferenc Zoltán-nak és Tomsek Ildikónak Zoltán, Sándor Pál Vilmosnak és Bujdosó Ilonának Gábor Pál nevű gyermekük született.

HALALOZÁS

Hegedűs Edit, Valentinyi Károly István, Riesz János, Ersek Sándor, Sella Andrásné Csányi Ilona, Tóth Károlyné Festő Terézia, Szabó Imréné Lovászi Etelka, Csernák Julianna, Halasi Józsefné Bálint Viktória, Sági Tibor, Bakos Andrásné Váci Mária, Lajdi Ferencné Várad Erzsébet, Kovács Palmé Bimbó Katalin, Jankó Lajos, Sándor Ferenc János, Tószói Erzsébet, Aрендás Mihály Márton István, Laczi Ferenc, Nagy Mihály-nak Nagy Julianna, Rada József, Vass Ignác, Brósti Mihály-nak Csiszár Ilona, Ferenc Mihály Vince, Csóti Antalné Papp Rozália, Horváth János, Farkas Kálmánné Poór Gizella, Mankó Leó, Rác Mihály-né Pigniczki Etelka, Szabó Mihály, Maróti Ferencné Vidéki Anna, Mészáros József, Horváti Vendel, Becsey István, Szűcs Zsigmond, Kenderesi Ferencné Nagymihály Erzsébet meghalt.

Gyors szívdobogás ellen — kézenállás

A túlságosan felgyorsult szívtevékenységet egy megfelelő módszerrel lehet hatásosan normalizálni: a betegnek kézen kell állnia. Két angol orvos jutott arra az eredményre, hogy hatásos ez a különös trükk. A két orvos egy 42 éves asszonyt kezelte, aki Parkinson-kórhoz hasonló tünetekben, tartós, görcszerű szup-

rayentikuláris tachikardiában szenvedett. Hatástalanok maradtak az olyan eljárások, mint a fő ütőérre, a szemgolyóra gyakorolt nyomás.

A két orvos kézenállásba segítette páciensét, akinek szívverése 20 másodpercen belül visszaállt a normális ritmusra, és percenként 180-ról 100-ra ment vissza,

Tervpályázat

A Nagy-Szilléri domb beépítésére

Az ÉVM, a szegedi városi tanács, az OTSH és a SZÓVOSZ Fogyasztási Szövetkezetek Országos Tanácsa tervpályázatot hirdet a szegedi Nagy-Szilléri domb beépítésére. A kiírás és mellékletei már átvehető az ÉVM Építészeti és Településfejlesztési Főosztályán (Budapest, V. Kossuth tér 2-4. IV. emelet 46.)

Valószínűleg nem felesleges megmagyarázni még a szegedieknek sem, hol is van az a tervezési terület, amelyet Nagy-Szilléri dombnak neveznek. Petőfitelepnek csaknem a közepén. A környezetenél néhány méterrel magasabb dombon már a múlt században, s az utóbbi évtizedekben is gyümölcsöt termeltek, kertet műveltek — ezt az azóta is

beépítetlen terület csupán egy sor családi ház választja el az algyői olajmezőtől.

A tervezési terület alkalmas arra, hogy zömmel magános építkezések helyszíne legyen. A pályázat kiírói tehát a Nagy-Szilléri dombnak a beépítésére, valamint a környező családi házas terület továbbfejlesztésére várnak újszerű, jól használható tervmegoldásokat. A kiírásban — az eddig megszokottól eltérően — a pályázóktól azt is kéri, hogy dolgozzák ki — nyilván szociológiai közreműködéssel — a lakóterület társadalmi modelljét. Ennek megalakításához nélkülözhetetlen lesz a családok összetételének, életmódjának, várható életformájának, a lakáshasználatnak, a lakóterületi kö-

zösségi élet elemének vizsgálata.

A tervezőknek választ kell adniuk a terület előkészítésével, tervezésével, a megvalósítással, s az ezek kölcsönhatásával kapcsolatos kérdésekre. A gazdaságos területfelhasználás mellett arra kell törekedniük, hogy olyan lakókörnyezet jöjjön létre, amely elősegíti a kisebb-nagyobb közösségek kialakulását. Gondoskodniuk kell minden korosztály számára sport-, kulturális, szórakozási, pihenő és játszó létesítményekről is, még hozzá úgy, hogy a más-más érdeklődési körűek egymást ne zavarják.

A pályamunkák leadási határideje 1983. február 28; a bíráló bizottság legkésőbb 1983. március 31-ig hirdeti ki a pályázat eredményét.